

Тема 7. Регіональні політичні конфлікти.

План

1. Сутність поняття “регіональний політичний конфлікт”. Види регіональних конфліктів.
2. Інтеграційна стратегія врегулювання регіональних конфліктів.
3. Особливості застосування деволуції у процесі врегулювання регіональних конфліктів.
4. Консоціація як стратегія врегулювання конфліктів.
5. Сутність сецесії і випадки її застосування.

Література

1. Васильева О. Есть ли будущее у этнического федерализма в России: Повторит ли Россия судьбу СССР // Новое время. – 1995. - № 2-3.
2. Віднянський С. Прояв “закарпатського сепаратизму”? // Політика і час. – 1993. - № 12.
3. Захаров А.А. Федеративное государство и сепаратизм: канадский вариант // Полис. – 2002. - № 3.
4. Золян С.Т. Описание регионального конфликта как методологическая проблема // Полис. – 1994. - № 6.
5. Козлов В.И. Национализм, национал-сепаратизм и русский вопрос // Отечественная история. – 1993. - № 2.
6. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы // Полис. – 1992. - №12.
7. Лысенко В.Н. Региональные конфликты в странах СНГ: опыт урегулирования // Полис. – 1998. - № 2.
8. Орлова М.Е. Модернизация и мирный процесс в Северной Ирландии // Полис. – 1998. - № 2.
9. Петров Н.П. Что такое полиэтнизм? Территориально-этнические притязания и конфликты на территории бывшего СССР // Полис. – 1993. - № 6.
10. Рассказов С.В. Географические представления сторон в процессе урегулирования этнополитических конфликтов в СНГ // Полис. – 2005. - № 2.
11. Ступишин В.П. Самоопределение народов: традиции и действующее право // Общественные науки и современность. – 1994. - № 2.

1. Сутність поняття “регіональний політичний конфлікт”. Види регіональних конфліктів.

Розвиток суспільства неможливий без конфліктів. В регіонах конфлікти очевидні, тому що в основі їх природи лежить протиріччя між інтересами цілого і його частин. Те, що вигідно регіону, не завжди цікавить державу, і навпаки.

Регіональний конфлікт – це відкрита форма протистояння у ситуації, коли принаймні однією з конфліктуючих сторін виступає регіон.

Предметом політичного конфлікту є специфічні ресурси – державна влада, влаштування владних інститутів, політичний статус соціальних груп.

Регіональні політичні конфлікти пов'язані з досягненням влади або її перерозподілом на користь регіону або ж зі зміною політичного статусу регіону.

Регіональні конфлікти мають вертикальний і горизонтальний виміри. **Горизонтальними** є конфлікти у системі „регіон-регіон”. Ці конфлікти переходять у регіональні виміри, якщо конфліктуючі сторони звертаються у вищі інстанції. Наприклад, у США Верховний Суд регулює відносини з приводу кордонів між штатами. У США горизонтальні конфлікти були більш поширеними, основними причинами конфліктів виступали територіальні суперечки між штатами, політико-культурні відмінності, суперечки з питань представництва у федеральних органах (між великими і малими штатами), фінансово-економічні і торгові спори. Ці протиріччя вдалося згладити у зв'язку з тим, що не було прямого зв'язку між етнічністю і територіальністю.

Вертикальні конфлікти зустрічаються частіше – це конфлікт між регіоном або групою регіонів і центром. В США спільний інтерес об'єднує декілька регіонів (штатів), які виступають з лозунгом „федералізм без Вашингтона”. Протистояння між центром і штатами мало місце у 1980-х рр., коли штати Айдахо, Нью-Мексико і Колорадо відмовилися приймати радіоактивні відходи.

Особливим видом регіональних політичних конфліктів є **етнополітичні конфлікти**, особливо у тому випадку, якщо етнічна група компактно проживає на певній території.

2. Інтеграційна стратегія врегулювання регіональних конфліктів.

Існує багато стратегій врегулювання регіональних політичних конфліктів. У поліетнічних державах для врегулювання конфліктів застосовується **інтеграційна стратегія**, основною задачею якої є мінімізація значимості етнічних відмінностей для політичного порядку денного і для повсякденного життя громадян поліетнічної держави.

Інтеграційна політика має три виміри:

1. **соціально-культурний** – створення загальної системи освіти, політика державного надання житла;
2. **економічний** – створення недискримінаційного ринку праці (рівна оплата праці, доступ до робочих місць), а також розробка особливих програм регіональної політики для вирішення структурних проблем регіону;
3. **політичний** – надання регіону особливого статусу, прийняття спеціальних електоральних законів.

Проблемним питанням інтеграційної політики є те, як не перетворити інтеграцію в асиміляцію меншості, що призведе до поглиблення конфлікту. Важливим у використанні інтеграційної техніки є добровільний характер, консенсус меншості і більшості стосовно її використання, створення умов для вирішення.

Ступінь інтеграції внаслідок застосування інтеграційної техніки може бути різною. В політичному і економічному відношенні можна прийти до

повного вирівнювання, а в соціально-культурному – складніше, тому що повна культурна асиміляція призведе до зникнення етнічної групи. Наприклад, поляки у Німеччині повністю асимілювалися.

3. Особливості застосування деволюції у процесі врегулювання регіональних конфліктів.

Для вирішення регіональних конфліктів як горизонтального, так і вертикального характеру, важливе значення має стратегія деволюції.

Деволюція – це процес перерозподілу політичної влади, її дифузія, „перетікання” влади згори донизу з утворенням у регіонах власної системи політичних інститутів або розширенням компетенції вже існуючих.

Існує дві *моделі деволюції* – симетрична і асиметрична. У США **симетрична деволюція** передбачає рівноправність штатів і рівномірне перетікання влади з федерального центру на рівень кожного штату. На сучасному етапі спостерігається процес, що отримав назву „еволюція деволюції” – розширюються права не тільки штатів, але й органів місцевого самоврядування. Деволюція свідчить про динамічність федерального устрою, його здатності швидко реагувати на нові виклики.

У Великобританії сформувалася модель **асиметричної деволюції**. Чотири регіони Великобританії мають різні претензії до влади, що обумовлено історичними умовами. З 1066 р. домінуючим регіоном є Англія, і столична влада дозволяє розвиватися процесам деволюції у відповідь на вимоги географічної периферії створити свою систему регіональних інститутів. Для кожного з трьох регіонів, охоплених процесом деволюції, існує своя модель перетікання частини владних повноважень.

Регіональна влада Уельсу не вимагає великої автономії, тут реалізований м'який варіант деволюції, метою якого є вирівнювання прав. Це адміністративний варіант деволюції.

Влада Шотландії вимагає більших прав, відповідно до цього модель деволюції більш жорстка – друкують грошові знаки, є власний парламент з правом первинного законодавства. Шотландія є суб'єктом Євросоюзу, підтримує концепцію „Європи регіонів”. Це так званий законодавчий варіант деволюції.

Для Північної Ірландії, де проявляються сепаратистські тенденції, протягом кількох десятиліть надавалися нові права і повноваження. У 1970-х рр. регіон отримав підвищене представництво у парламенті. У 1998 р. було підписано Белфастську угоду, за якою заплановано декілька етапів деволюції. У 1999 р. розпочався перший етап, під час якого було створено законодавчу асамблею в Ольстері, а для координування справ сформовано Британо-Ірландську раду, а в Лондоні розпочала роботу міністерська рада Північ-Південь.

4. Консоціація як стратегія врегулювання конфліктів.

Консоціація як стратегія врегулювання конфліктів, у тому числі регіональних, використовується у різкофрагментованих суспільствах.

Механізм консолідації вивчав А. Лейпхарт. Його цікавило питання, чому деякі суспільства, розколоти релігійними, етнічними, ідеологічними кордонами, здійснюють стабільний політичний процес? Він виділив **чотири ознаки консолідаційних систем**:

1. уряд великої коаліції (між партіями, які представляють різні сегменти суспільства);
2. автономія (культурна, територіальна) для різних сегментів суспільства;
3. пропорційна виборча система і пропорційність як принципи політики зайнятості в державному секторі;
4. вето меншості.

Життєздатними виявилися асоціативні системи у таких європейських державах, як Австрія, Швейцарія, Бельгія та деяких інших.

Лейпхарт виділив умови, необхідні для консолідаційної демократії: спільна, у тому числі територіальна, ідентичність; невелика кількість партій у кожному сегменті суспільства; пропорційність (приблизно однаковий розмір кожного сегменту); наявність деяких ліній розмежувань поряд з ізоляцією сегментів; невеликий розмір території, на якій працюють консолідаційні структури; традиції компромісу у політичних еліт. На думку А. Лейпхарта, ці умови підтримують стабільність політичних систем.

5. Сутність сепаратизму і випадки її застосування.

Під час багатьох регіональних конфліктів центральна влада стикається з явищем регіонального сепаратизму. **Сепаратизм** – це ідеологія чи рух, заснований на прагненні відокремлення однієї частини держави від цілого; різновид націоналізму. Це практика політичних сил, діяльність яких спрямована на реалізацію повного суверенітету однієї частини суспільства, тобто на сепаратизм. Вихідні мотиви можуть бути не тільки політичні, а й економічні, конфесійні. Перш ніж оформитися як політичний рух, сепаратизм формується на психолого-ідеологічній основі.

Однією з форм сепаратизму є **регіональний сепаратизм** – ідеологія, політика і практика, направлені на відокремлення регіону від єдиної держави, прагнення до максимальної самодостатності регіону.

Особливості регіонального сепаратизму:

1. комплексний характер – включає ряд аспектів – територіальний, конфесійний, національно-етнічний;
2. опора на *всю* сукупність переваг положення регіону: природні ресурси, сприятливі економіко-географічне положення, клімат, виробничі і трудові ресурси і т.д.;
3. опора на відносно самостійну внутрішню і зовнішню політику, багато у чому відмінну від політики центральної влади.

У наш час регіональний сепаратизм характерний для багатьох країн. Свого часу прояви сепаратизму були у США, тому що Великобританія переконувала жителів Віргінії, Пенсильванії, Вермонту перейти до складу Канади.

В Канаді сепаратистський рух є досить сильним у франкомовній провінції Квебек. Однак у випадку сецесії стосовно Квебеку це призведе до порушення рівноваги у Канаді – супергігантом стане провінція Онтаріо, а атлантичні провінції виявляться відрізнаними від інших провінцій Канади. На думку політологів, з часом Канада стане конфедерацією. У 1989 р. за конституційною угодою Канада визнана „особливим співтовариством”. Фактично йде процес асиметричної деволюції.

Кілька потужних осередків сепаратизму є в Індонезії – Аче, Папуа. Проблему вирішують через децентралізацію, даючи більше автономії різним регіонам.

У Росії найбільш гострою є „проблема Чечні”. Федеральна влада не змогла припинити сепаратизм на початковій стадії розвитку, дозволила йому перерости у великий збройний конфлікт.

Подолати сепаратистські настрої влада може, застосувавши одну з вищеназваних стратегій – інтеграція, консолідація, деволюція, але в окремих випадках єдиним радикальним варіантом вирішення проблеми є сецесія.

Сецесія – процес, в результаті якого населення, що займає певну територію в рамках існуючої держави, добивається відокремлення від держави і створює незалежну державу. Відокремленню передують розвиток сепаратистських політичних рухів. Якщо внаслідок сецесії населення регіону приєднується до іншої держави, відбувається процес **іреденти**.

Приклади сецесії: відокремлення Еритреї від Ефіопії у 1993 р., Східного Тимору від Індонезії у 2002 р., Латвії, Литви, Естонії від СРСР у 1991 р.

Сецесія і іредента тісно пов’язані з **правом націй на самовизначення**, що є одним з принципів ООН. У 1970 р. Генеральна Асамблея ООН визначила, що „створення суверенної і незалежної держави, вільна асоціація або інтеграція з незалежною державою, або перехід до іншого політичного статусу, що вільно визначаються людьми, складає спосіб реалізації права на самовизначення цих людей.”

Однак реальна практика ООН не визнає право на сецесію як автоматичний наслідок самовизначення, тому що цей принцип вступає у конфлікт з іншим принципом – територіальної цілісності, суверенної рівності, невтручання. Тобто право на сецесію не відхиляється, але обмежене виключними обставинами.

Альтернативою сецесії виступають так звані „внутрішні компенсації”, які можуть мати характер федеративної угоди (Іспанія), надання регіону особливого статусу (Квебек), угода про особливу територіальну автономію (Корсика). Можливі інші компенсації, наприклад, особливе електоральне законодавство для національних меншин.

При реалізації права націй на самовизначення є декілька важко вирішуваних питань:

1. Хто приймає рішення про фактичну реалізацію цього права? Від рішення про сецесію, прийнятого в одному регіоні, можуть постраждати жителі інших регіонів.

2. Проблема визначення наслідків самовизначення для подальшого існування держави і безпеки макрорегіону. Ряд сецесій у балканських державах посилили загальну нестабільність Балкан. Реальний результат сецесії залежить не тільки від політичних міркувань, але й від географічного фактора, економічного значення території. Чим більше значення має сепаратистський регіон з точки зору багатств природних ресурсів, наявності розвиненої виробничої і транспортної інфраструктури, тим менш вірогідний вибір сецесії як взаємовигідної стратегії врегулювання конфлікту між центром і регіонами.
3. Проблема появи на території, що відокремилася, етнічної меншості, яка складає „більшість” у „старій державі” (англоканадці у Квебеку у випадку відокремлення). Ці меншини можуть стати джерелом внутрішньої нестабільності.